

УДК 330. 332

Ю. В. ПРОХОРОВА, к.е.н., доц. ХНЕУ, Харків

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У роботі розглянуто етапи формування моделі стратегічного управління потенціалом підприємств, досліджено характерні риси застосування моделі стратегічного управління.

The stages of forming of strategic case of enterprises potential frame are in-process considered, investigational the personal touches of application of strategic case frame.

Ключові слова: модель, потенціал, стратегічне управління, стратегічне управління потенціалом, мета.

Вступ. Розвиток економіки України, її трансформація на ринкових засадах вимагає від суб'єктів господарювання компетентних дій щодо управління їх діяльністю. Сукупність здатностей і можливостей, які визначають характеристики розвитку промислових підприємств, є їхнім потенціалом. Підприємства, які спроможні ефективно використовувати та нарощувати соціально-економічний потенціал, формувати його для досягнення стратегічних цілей, впливають на зовнішнє середовище, конкурентоспроможність економіки країни. Однак загальноекономічна ситуація, соціальні напруги, зміни законодавчої системи, хоча й не мають характеру цілеспрямованих дій на конкретні підприємства, негативно впливають на стан промислових підприємств, вичерпують їхній потенціал. У цих умовах важливим є становлення й реалізація принципово нової підсистеми управління підприємством – стратегічного управління потенціалом.

Фундаментальні та прикладні проблеми стратегічного управління підприємством, його розвитком і конкурентоспроможністю розглянуто у працях українських і закордонних вчених таких як Г. Л. Азоєва, І. М. Акімової, О. В. Ареф'євої, А. Е. Воронкової, В. Г. Герасимчука, А. П. Градова, І. П. Отенко, Р. А. Фатхутдінова. Однак необхідно відмітити різну спрямованість досліджень і відсутність єдиного підходу до викладу проблеми, що полягає у виділенні в процесах стратегічного управління підприємством потенціалу як системоутворюючого фактора розвитку підприємства та суб'єктної складової потенціалу як визначального елемента цілепокладання й досягнення стратегічних цілей.

Постановка завдання. Умови функціонування підприємств та організацій нині різко змінюються на макро та мікроекономічному рівні. В умовах ринкової економіки неприйнятними стають жорстке адміністрування, традиційно «соціалістичні» методи

планування на перспективу на основі досягнутого рівня та екстраполяційних моделей, орієнтація не на ринкові потреби, а лише на можливості виробництва тощо. Це означає, що кожному підприємству потрібно самостійно розв'язувати проблеми, які раніше або не виникали, або розв'язувалися іншим способом на іншому рівні.

Методологія. Вихідною ідеєю, що відображає сутність моделі стратегічного управління, є ідея необхідності врахування взаємозв'язку та взаємовпливу зовнішнього та внутрішнього середовища при визначенні цілей підприємства; стратегії в цьому випадку виступають як інструменти досягнення цілей, а для реалізації стратегій необхідно, щоб усе підприємство функціонувало у стратегічному режимі.

Модель стратегічного управління лежить в основі стратегічного мислення і знаходить вираз у певних характерних рисах її застосування:

1. Базується на певному поєднанні теорії: системному, ситуаційному та цільовому підходах до діяльності підприємства, що трактується як відкрита соціально-економічна система. Використання тільки однієї із зазначених засад не дає змоги досягти потрібних результатів — розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

2. Орієнтує на вивчення умов, в яких функціонує підприємство. Це дозволяє створювати адекватні цим умовам системи стратегічного управління, що будуть відрізнятися одна від одної залежно від особливостей підприємства та характеристик зовнішнього середовища.

3. Концентрує увагу на необхідності збору та застосуванні баз стратегічної інформації. Аналіз, інтерпретація та застосування інформації для прийняття стратегічних рішень дає змогу визначити зміст та послідовність дій щодо змін на підприємстві завдяки зменшенню невизначеності ситуації.

4. Дозволяє прогнозувати наслідки рішень, що приймаються, впливаючи на ситуацію шляхом відповідного розподілу ресурсів, встановлення ефективних зв'язків та формування стратегічної поведінки персоналу.

5. Передбачає застосування певних інструментів та методів розвитку підприємств (цілей, «дерева цілей», стратегій, «стратегічного набору», стратегічних планів, проектів і програм, стратегічного планування та контролю тощо).

Дані характеристики не повністю відображають сутність моделі стратегічного управління, але дають змогу визначити найбільш суттєві її складові. Існує багато описів послідовності проходження окремих етапів стратегічного управління, однак з тим, що треба визначити місію (сферу діяльності), проаналізувати зовнішнє та внутрішнє середовище, сформулювати цілі та стратегії їхнього досягнення, розробити й виконати стратегічні плани, проекти та програми, — погоджуються всі. На практиці

процес стратегічного управління не має таких точних, розділених між собою етапів: порушується послідовність, оскільки більшість робіт виконується одночасно, спостерігається повернення до вже «пройдених» етапів для уточнення; межа між окремими видами робіт є дещо розмитою (наприклад, це твердження є дуже актуальним для етапів встановлення цілей та визначення стратегій їхнього досягнення). З іншого боку, стратегічне управління, що являє собою комплексний інноваційний процес, не може відбуватись ізольовано від того, що відбувається на підприємстві: кризові ситуації, конфлікти або, навпаки, прориви в ту чи іншу сферу знань і діяльності.

Необхідність підтримки стратегічної орієнтації підприємства робить стратегічне управління процесом безперервним і динамічним, отже, одноразовий аналіз та діагностика не можуть бути основою такого процесу, оскільки надають обмежену певним відтинком часу інформацію.

Підприємства стикаються з невизначеністю, непередбачуваними ситуаціями, коли еволюційний підхід, екстраполяційні прогнози та плани, які побудовані за «прирістними» методами, не можуть забезпечити правильної орієнтації та підготовки підприємства до майбутнього, а отже, і виживання.

Стратегічне управління це багатоплановий, управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей.

Так само як важко уявити собі два однакових підприємства, неможливо створити тотожні системи стратегічного управління. Характерні риси системи стратегічного управління певного підприємства залежать від взаємодії таких чинників: галузевої приналежності; розмірів підприємства (залежно від галузевих особливостей); типу виробництва, рівня спеціалізації, концентрації та кооперації; характерних рис виробничого потенціалу; наявності (відсутності) науковотехнічного потенціалу; рівня управління; рівня кваліфікації персоналу тощо.

Різні підходи до побудови системи стратегічного управління потребують чіткого уявлення про переваги цього явища в діяльності окремих підприємств, які в загальному вигляді можна сформулювати через мету стратегічного управління.

Мета стратегічного управління — це визначення місії, цілей та стратегій, розробка і забезпечення виконання системи планів як інструментів реалізації стратегічних орієнтирів з удосконалення підприємства та його окремих підсистем, що є основою для забезпечення його конкурентоспроможного існування в довгостроковій перспективі.

Модель відображає теоретичне оперування системою, що представляється подумки, що заміщає об'єкт пізнання. Моделювання неминуче пов'язано з деяким спрощенням, ідеалізацією об'єкта. Отже, модель відображає пізнавальний аспект моделювання. [6, с. 203].

Результати дослідження. У результаті теоретичного моделювання утворюється модель, у якій „характеристики й сторони пізнаваного об'єкта не тільки відвернені від фактичного емпіричного різноманіття, але й шляхом уявного конструювання виступають у більш різко й повно вираженому вигляді, ніж у самій дійсності” [5, с. 305].

Ідентифікація системи стратегічного управління потенціалом підприємства проводиться на основі бази знань про сутність потенціалу підприємства, його структури й властивостей і випереджає проектування працездатної моделі, що включає риси реальної системи й відповідає вимогам, які пред'являються до неї дослідниками і керівниками. Така схема процесу формування моделі характеризується комбінованим підходом, що поєднує дедуктивні теоретичні і індуктивні експериментальні методи [2, с. 121].

Такі автори як Р. Акофф і Ф. Емері твердили, що уявлення суб'єкта управління про ефективну систему керування „можуть різко відрізнитися від уявлень дослідника” [1, с. 68]. Тому на основі аналізу й вивчення поведінки реальної системи управління потенціалом підприємства вдосконалюється її „ідеальна” модель. Параметри моделі й реальної системи управління зіставляються й модифікуються так, щоб вони відповідали реально існуючому аналогу. Етапи формування моделі стратегічного управління потенціалом визначені формулюванням проблеми, теоретичним і експериментальним дослідженнями, розробкою концептуальної моделі, її аналізом і оцінкою при порівнянні з реальним аналогом і подальшим удосконалюванням.

Основним у дослідженні й управлінні потенціалом є системний підхід. Визначенні категорії „потенціал підприємства”, розглядається як система – „організована й керована сукупність можливостей соціально-економічної системи для досягнення її цілей” [3]. Сутність потенціалу підприємства визначається інтеграцією всіх значимих можливостей для досягнення цілей на основі системної взаємодії складового внутрішнього середовища підприємства між собою й відповідними елементами зовнішнього середовища.

Властивості потенціалу підприємства як єдиного цілого, єдиної системи, що є результатом ефекту взаємодії всіх елементів підприємства, повинні досліджуватися, насамперед, виходячи з основного принципу системного підходу – принципу цілісності. Системний підхід для максимального використання якості цілісності

вимагає безперервної інтеграції уявлень про підприємство і його потенціал з різних точок зору, на кожному етапі дослідження.

Висновок. Таким чином, це визначило необхідність розгляду підприємства у всіх теоретичних аспектах його діяльності й виявлення ролі потенціалу в процесах функціонування й розвитку, а також необхідності формування системи управління потенціалом на підприємстві. Необхідність використання функціонального підходу в моделі управління потенціалом викликана об'єктивністю функціонального співвідношення між факторами внутрішнього й зовнішнього середовища й відповідними їх організаційними можливостями підприємства. Вибір конкретної моделі стратегії підприємства й формування стратегічного потенціалу визначається ситуацією і її аналізом [4]. На реалізацію можливостей конкретної ситуації орієнтує ситуаційний підхід, тому що в загальному випадку він націлений на підтримку системи, пошук такого рішення в ситуації, що зберігала б, зміцнювала й удосконалювала систему одночасно з рішенням складних завдань.

Список літератури: 1. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. / Пер. с англ. Под ред. И. А. Ушакова. – М.: „Сов. радио”, 1974. – 272 с. 2. Лысенко Ю. Г. Экономическая кибернетика: Учебное пособие; изд. 2-е / Ю. Г. Лысенко, П. В. Егоров, Г. С. Овечко, В. Н. Тимохин. Под ред. д-ра экон. наук., проф. Ю. Г. Лысенко, Донецкий национальный университет. – Донецк: ООО „Юго-Восток, Лтд”, 2003. – 516 с. 3. Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия: Монография. – Харьков: ХНЭУ, 2004. – 216 с. 4. Отенко И. П., Полтавская Е. А. Теоретические основы управления конкурентными преимуществами предприятия // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції „Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 66-67. 5. Стеркин А. Г. Основы философии: Учебн. пособие для вузов. – М.: Политиздат, 1988. – 592 с. 6. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

Подано до редакції 29.09.2010